

Калінін В. О.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри методики викладання навчальних предметів
Комунальної установи «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради*

Калініна Л. В.,

*кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри міжкультурної комунікації та ініціативної освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В РАМКАХ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

В умовах сьогодення, молодші школярі стають найменш захищеною категорією та потребують психологічної підтримки у їх соціально-емоційній адаптації. Постійне відчуття дискомфорту, тривожності, нерозуміння та несприйняття того, що відбувається навколо, потребує їх психологічного захисту, адаптацію до стресових ситуацій.

Ми поділяємо точку зору [8; 4], що у молодшій школі потрібно створити таке освітнє середовище, у якому молодші школярі будуть відчувати комфорт та підтримку. Ефективним засобом створення такого середовища на нашу думку є SEL, яке базується на інтерактивному підході, що надає учням можливості обговорювати з вчителем свої проблеми, відчуття та емоції. Все сказане свідчить про актуальність та важливість зазначеного питання.

Процес соціально-емоційного навчання учнів у закладах загальної середньої освіти привертає увагу багатьох дослідників (Коул П. М., Майкл М. К., Теті Л. О., 1994 [5]; Томсон, 1994; Мілова, 2010; Біла, 2013; Шерешкова, 2021). В своїх дослідженнях вчені фокусуються на емоційній регуляції поведінки учнів, але, як свідчать психологічні дослідження [1; 3], захисна психологічна система учнів перенапружена, тому вона втрачає стійкість та цілісність. З 24 лютого 2022 року всі українці відчувають психологічну напругу, полегшити яку може соціально-емоційне навчання (SEL), що розглядається багатьма вченими як складова частина емоційного інтелекту [14; 7; 9; 6].

Метою цієї роботи є спроба показати можливості використання SEL як засобу захисту психологічного стану учнів молодшої школи.

Соціально та емоційне навчання (SEL) – це термін, який вказує на спосіб, яким діти набувають соціальні та емоційні навички та вміння. До нього входять такі речі, як управління важкими емоціями, прийняття відповідальних рішень, подолання стресу, встановлення цілей та формування здорових відносин. Коли у дітей відсутні вміння управління емоціями та прийняття правильних рішень, вони часто мають проблеми у школі при спілкуванні з однолітками, з батьками. Саме тому відповідно до стандарту НУШ, однією з першочергових задач школи є формування в учнів цієї вікової групи вмінь стресостійкості, емоційної врівноваженості, що досягається за допомогою SEL [2].

Однією з широко використовуваних основ для соціально-емоційного навчання є CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning) – фреймворк, який названий на честь організації, яка більше двадцяти років тому вперше представила термін "соціально-емоційне навчання" [10]. Згідно з фреймворком CASEL, існує п'ять взаємопов'язаних областей компетентності, які складають соціально-емоційне навчання:

1. **Самосвідомість.** Здатність визначати та впізнавати власні емоції та думки та розуміти, як вони впливають на поведінку.

2. **Соціальна свідомість.** Вміння відчувати емпатію та повагу до інших і здатність уявлятися на їхнє місце.

3. **Прийняття відповідальних рішень.** Здатність робити етичні та конструктивні вибори стосовно особистої поведінки та соціальних взаємодій.

4. **Самоконтроль.** Здатність керувати своїми емоціями та імпульсами, управляти стресом та встановлювати особисті цілі.

5. **Навички взаємодії.** Здатність створювати та підтримувати здорові, підтримуючі відносини.

Вітчизняні та зарубіжні вчені, які досліджували це питання, довели, що соціально-емоційне навчання допомагає дітям почувати себе впевненіше і щасливіше в класі і взагалі в житті. Наші спостереження свідчать про те, що соціально-емоційне навчання систематично має позитивний вплив на успіх учнів – від їхньої академічної успішності і поведінки до їхньої здатності управляти стресом. Вони показують, що ці довгострокові переваги є стійкими у різних демографічних груп – це означає, що навчання SEL може підтримувати позитивний розвиток дітей з різних соціальних груп та географічних областей. Експериментальні дослідження психологів підтверджують наші спостереження, що соціально-емоційне навчання сприяє освітній рівності та включеності в класі [11].

Дослідження показують, що SEL позитивно впливає на успіх учнів у школі та житті, якщо вчителі, батьки та шкільні психологи об'єднують свої зусилля у формуванні базових умінь SEL. Наприклад, проведення вчителем уроків з вирішення різних типів конфліктів між учнями та при виникненні конфлікту між учнями, вчитель веде їх через нього, використовуючи вміння, щ обули сформовані на уроці. Батьки також можуть допомогти дітям розвивати вміння SEL вдома, допомагаючи їм визначати свої почуття та вчитися їх контролювати. Якщо у дитини виникають труднощі з соціально-емоційними вміннями, індивідуальна підтримка в школі в особі шкільного психолога набуває більшого значення. Саме шкільний психолог завжди може показати учням, як позбавитись стресу або формувати здорові стосунки зі своїми однолітками. Тому програми, які формують соціальні та емоційні вміння, зараз викладаються в багатьох школах, від дошкільних закладів до старших класів [13].

Як приклад можна привести ситуацію, коли дітей не карають, якщо вони не мають знань з певного предмета, але якщо вони не зможуть регулювати себе, вони будуть покарані за погану поведінку.

Практика показує, що, крім формату CASEL , в реальних умовах навчання в закладах початкової освіти соціально-емоційне навчання має інші форми, наприклад, інтеграція соціально-емоційного навчання в загальні предметні програми навчання як за допомогою явного викладання компетентностей, так і через постійне закріплення цих умінь [9]. Явне викладання соціально-емоційних умінь може включати уроки з визначення та позначення власних почуттів учнів, розширення їх емоційного словника або розгляд інших точок зору та досвіду людей, а також пошук рішень для типових шкільних проблем. Специфічні теми, які часто викладаються в школах, включають характеристики різних емоцій та почуттів, врахування поведінки учнів. Проте ключовим для ефективного викладання соціально-емоційних умінь є постійне їх закріплення щодня в класі. Це не стосується ізольованої діяльності, це стосується шкільної культури, яка зобов'язана включати соціально-емоційне навчання – де це впроваджується щодня, з повторенням вивченого на уроках. Ми вважаємо важливим навчати дітей не тільки вирішенню конфліктів на уроках, а також керувати ними у реальному часі – практикуючи вміння SEL і створюючи для них безпечний простір для вправ.

Наш досвід роботи свідчить про те, що програми соціально-емоційного навчання в школах часто структуровані на трьох рівнях відповідно до потреб дітей.

Рівень перший – це стандартна програма, вивчення всіма учнями з метою розвитку вмінь і запобігання розвитку проблем поведінки чи емоційних проблем.

Рівень другий призначений для дітей, які не відповідали на рівень один і проявляють ознаки ризику, такі як проблеми з поведінкою, соціальні труднощі чи академічні труднощі.

Рівень третій – для учнів, які потребують більш інтенсивної підтримки, можливо, через індивідуальні консультації чи плани коригування поведінки учнів. Учні, що потребують індивідуальної підтримки, повинні бути під постійним наглядом психолога, який може вчасно надати потрібну допомогу учням, тим самим позбавивши їх стресу. Зазвичай вважається, що соціальне та емоційне навчання відбувається природно в ході розвитку дитини без викладання. Але коли діти не оволодівають цими вміннями, вони часто мають поведінкові проблеми, які, в свою чергу, заважають їх функціонуванню в школі та здатності до навчання.

Разом з тим, наші спостереження довели, що батьки – перші вчителі своєї дитини, і те, як вони моделюють та закріплюють соціально-емоційні компетентності вдома, є важливим для соціально-емоційного розвитку дітей. Якщо вони співпрацюють, сім'ї та школи можуть вчитися одна від одної те, що працює найкраще для кожної окремої дитини. Автори вважають, що партнерство між батьками та школами дуже важливе. Є вміння, які учні розвивають у школі, які можуть застосовуватися вдома, і є речі вдома, які дуже добре працюють для батьків – які вони навіть можуть не визначати як соціально-емоційні вміння – і які вони можуть спілкуватися з вчителями. Наприклад, батько може поділитися з учителем тим, що приділення миті для медитації або фокусу на глибокому диханні допомагає їх дитині впоратися з емоціями вдома і подивитися, чи є спосіб включити цю практику в клас, коли це потрібно [12].

Якщо дитина потребує додаткової підтримки в розвитку соціально-емоційних вмінь, перший крок – розпочати розмову з вчителем про оцінювання їхнього прогресу і розгляд можливості надання додаткової підтримки в галузі соціально-емоційного розвитку. Консультування в школі або створення плану втручання в поведінку також може допомогти.

На жаль, іноді соціально-емоційні потреби іноді стають на другий план, оскільки школи в основному фокусуються на тому, як діти справляються академічно. Однак, ми вважаємо, що умови сьогодення диктують гостру необхідність підтримки соціально-емоційного стану учнів всіх типів шкіл, особливо початкової.

Соціально-емоційне навчання є важливим елементом успішного розвитку дитини. Враховуючи вплив SEL на академічні досягнення, поведінку та здатність керувати стресом, стає очевидним, що це необхідна складова сучасної освіти в умовах НУШ. Якщо дитина має труднощі у розвитку соціально-емоційних вмінь, важливо підключити всі рівні SEL, а саме роботу в парі з вчителем, індивідуальні заняття зі шкільним психологом або організувати надання додаткової підтримки, залучення батьків до розвитку цих вмінь вдома, що може суттєво полегшити їхнє засвоєння. Разом з тим, адвокатування за включення соціально-емоційного навчання в загальний навчальний процес школи виявляється ключовим для створення повноцінного середовища, сприятливого для розвитку всіх аспектів особистості учнів.

Список використаних джерел:

1. Кирпенко Т. М. Бохонкова Ю. О. Механізми психологічного самозахисту підлітків : монографія. Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. 176 с.
2. Рішення для освіти та сучасні технології навчання. Leater Collaboration Solutions. URL: <https://leater-ict.com/osvita> (дата звернення: 18.01.2024).
3. Романчук О. (2022) Як берегти і плекати психологічну стійкість в умовах тривалої війни. URL: <https://i-cbt.org.ua/resilience-endurance/>
4. Arlin Cuncic, 2022. How to develop and Practice Self-Regulation. URL: <https://www.verywellmind.com/how-you-can-practice-self-regulation-4163536> (date of access: 20.02.2024).
5. Cole, P. M., Michel, M. K., & Teti, L. O. D. (1994). The Development of Emotion Regulation and Dysregulation: A Clinical Perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development*. P. 59, 73–102.
6. Freedman J., Fariselli L. Emotional Intelligence and Success. Six Seconds. 2016. P. 1–8. URL: <https://rw360.org/wp-content/uploads/2016/03/Six-Seconds-EQ-and-Success-White-Paper.pdf> (date of access: 26.03.2024).
7. Freedman J., Ghini M., Fiedeldej-Van Dijk C. White Paper: Emotional Intelligence and Performance. Six Seconds. 2005. P. 1–4. URL: https://www.trendfollowing.com/whitepaper/WP_EQ_Success.pdf (date of access: 26.03.2024).
8. G. Lawrence Farmer, David Adams. Social-Emotional Competence among Students with Special Needs: Relationship between Foundational and Applied SEL Skills. *American Journal of Educational Research*. 2021; 9(7):410–416.
9. Gill, L. J., Ramsey, P. L., & Leberman, S. I. A systems approach to developing emotional intelligence using the self-awareness engine

of growth model. *Systemic Practice and Action Research*, 28(6), 2015. P. 575–594.

10. Pear Deck. Методичний навігатор. URL: <https://sites.google.com/lyceum2.cv.ua/metodicnij-navigator/google-servisi/pear-deck> (date of access: 20.01.2024).

11. Social & Emotional Learning (Sel). Edutopia. URL: <https://www.edutopia.org/> (date of access: 20.01.2024).

12. Teach Peace of Mind. Peace of Mind. URL: https://teachpeaceofmind.org/?gad=1&gclid=CjwKCAjwjMiiBhA4EiwAZe6jQ_SSIW8qD3BQwddkkZVgTjirjDbW6-Ayq9tA0E9fQ28mifvtmb48nxoCHeYQAvD_BwE (date of access: 19.01.2024).

13. What is Social Emotional Learning (SEL): Why It Matters. National University. URL: <https://www.nu.edu/blog/social-emotional-learning-sel-why-it-matters-for-educators/> (date of access: 18.01.2024).

14. Zeidner, M., Roberts, R. D., & Matthews, G. Can emotional intelligence be schooled? A critical review. *Educational Psychologist*, 37(4), 2002. P. 215–231.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-393-7-45>

Кудряков О. Г.,

аспірант кафедри психології та педагогіки

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Винославська О. В.,

кандидат психологічних наук, професор,

професор кафедри психології та педагогіки

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВПЛИВУ ПАТРІОТИЧНИХ МУРАЛІВ НА СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

На початку ХХІ століття тематика творів світового вуличного мистецтва (street art) отримала різкий соціальний характер. З початком російсько-української війни, що триває донині і є психотравмуючим фактором національного масштабу та надзвичайної сили, актуальним став пошук методів і засобів психологічної допомоги людям, які зазнали психотравм. Одним із засобів подолання наслідків психотравми